

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

FORMATION OF ACADEMIC INTEGRITY OF STUDENTS OF GEOGRAPHICAL SPECIALTIES

Стаття базується на дослідженні одного із важливих аспектів існування сучасного наукового та освітнього процесу академічна доброчесність, що зумовлено викликами суспільного існування людини. Проаналізовано засади академічної доброчесності в Державному вищому навчальному закладі «УжНУ».

Розкрито у статті загальні константи академічної доброчесності та структура впровадження академічної доброчесності у науково-освітньому середовищі Ужгородського національного університету. Відмічено дотримання норм «Положення про академічну доброчесність в Ужгородському національному університеті», як основу академічної культури та закріплення моральних принципів, норм та правил етичної поведінки, професійного спілкування всіх учасників науково-освітнього процесу.

Проаналізовані «Положенням про організацію освітнього процесу в УжНУ», «Положення про порядок та методику проведення семестрових екзаменів та заліків в УжНУ» та «Положенням про оцінювання навчальних досягнень студентів в УжНУ», де наведені чіткі і зрозумілі норми освітнього процесу, в межах законності та засад академічної доброчесності. Розглянуто процес формування академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти географічних спеціальностей через відповідальне ставлення до навчання, самоконтроль у виконанні самостійних завдань, дотримання наукової етики, та як наслідок впровадження цього у майбутній професійній діяльності на прикладі студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей: 014 «Середня освіта (Географія)» та 106 «Географія» географічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Відмічено у статті, про дотримання принципів академічної доброчесності у ВНЗ, які є і фундаментальним цінностям доброчесної людини: чесність, довіра, справедливість, відповідальність, верховенство права, законність, соціальна справедливість, науковість.

Ключові слова: академічна доброчесність, положення академічної доброчесності, оцінка знань, кваліфікаційна робота, плагіат, студент, географ.

The article is based on the study of one of the important aspects of the existence of the modern scientific and educational process – academic integrity, which is determined by the challenges of human social existence. The principles of academic integrity in the Uzhhorod National University "UzhNU" were analyzed.

The general constants of academic integrity and the structure of implementation of academic integrity in the scientific and educational environment of Uzhhorod National University are revealed in the article. Compliance with the norms of the "Regulations on Academic Integrity at Uzhhorod National University" was noted as the basis of academic culture and consolidation of moral principles, norms and rules of ethical behavior, professional communication of all participants in the scientific and educational process.

Analyzed the "Regulations on the Organization of the Educational Process at UzhNU", "Regulations on the Procedure and Methodology of Semester Exams and Assessments at UzhNU" and "Regulations on the Evaluation of Student Achievements at UzhNU", the documents where clear and understandable norms of the educational process, within the limits of legality and principles of academic integrity are written. The process of formation of academic integrity among students of higher education in geographic specialties through a responsible attitude to learning, self-control in the performance of independent tasks, observance of scientific ethics, and as a result of the implementation of this in future professional activities on the example of students of the first (bachelor's) level of higher education specialties (014 "Secondary Education (Geography)" and 106 "Geography" of the Faculty of Geography of the Uzhhorod National University) is considered.

It was noted in the article about the observance of the principles of academic integrity in universities, which are the fundamental values of a virtuous person: honesty, trust, justice, responsibility, the rule of law, legality, social justice, scientific knowledge.

Key words: academic integrity, provisions of academic integrity, assessment of knowledge, qualification work, plagiarism, student, geographer.

УДК 378-057.87:37.035.1:001.9
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.25>

Фекета І.Ю.,

канд. біол. наук,
доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Славик Р.В.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Доброчесність, порядність, відповідальність за свої вчинки завжди мали місце у цивілізованому та науковому суспільстві. Про ці чесноти у науковому та освітньому середовищі піднімається питання і на сьогоднішній день, адже сучасний світ, який пісно пов'язаний із інформаційним простором, і його доступністю дає можливість не завжди доброчесним вчинкам і проявам. Тому на порядку денному наукової та освітньої спільноти всього світу зосереджено питання академічної доброчесності. Академічна доброчесність є також гарантом, базисною

основною освітнього процесу. Для майбутніх фахівців – географії, науковців, вчителів, які в подальшому будуть навчати учнів важливим питанням є формування академічної доброчесності.

Формування академічної доброчесності, відповідальності через процес навчання, опанування дисциплін та міждисциплінарних зав'язків, наукової етики, здобутої у вузі, дають змогу студентам географічного факультету бути гідними здобутиї спеціальності та кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання академічної доброчесності

відбувається активно та системно, а також тісно пов'язано із різними галузями наук. Дотримання законодавчих норм у питанні академічної відповідальності, плагіату, прав власності розкриваються у роботах Недогібченко Є. [10], Маслової Н. [9].

Вчені Батечко Н., Дурдас А., Сорока Н. зосередили увагу на вивченні досвіду інших країн, щодо запровадження академічної доброчесності. [5, 21].

Автор Добко Т. зосереджує увагу на академічній культурі як необхідній передумові ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії [7].

Книга авторського колективу «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» пояснює значення академічної доброчесності зосереджує увагу на проблемні позиції щодо в українському науковому середовищі [3].

Також варто відмітити, що після проходження дистанційного етапу наукового стажування для освітян у Республіці Польща, видається збірник наукових есе учасників, де ґрунтовно розглядається питання доброчесності, плагіату та порушення академічних норм поведінки [4]. Також є низка статей, що присвячені дослідженню академічної грамотності та запобіганню плагіату [6; 19].

Академічній доброчесності у системі підготовки майбутніх вчителів присвячена робота Сопова Д. [20].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Сучасний науковий освітній процес тісно пов'язаний із легкодоступністю інформації. Розвиток науки не можливий без спілкування і інформації. Але легкодоступність породжує і зловживання, недоброчесне використання отриманої інформації.

В Ужгородському національному університеті студенти забезпечені правом, за Законом України «Про освіту» [1] та Законом «Про вищу освіту» [2] отримати освіту, через опанування дисциплін, що забезпечуються випусковими кафедрами, згідно освітніх програм. Освітні програми спеціальностей 014 «Середня освіта (Географія)» [12] та 106 «Географія» [11] географічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», передбачають комплекс обов'язкових та вибіркових компонентів, а от щодо академічної доброчесності, то окремими курсами ці питання не виділені.

Сучасна парадигма освітнього та наукового процесу тісно пов'язана з питанням академічної доброчесності, але не розкривається питання практичної сторони формування, реалізації та навчання академічної відповідальності у студентів географів. А відтак виникає необхідність, розглянути питання формування академічної доброчесності у студентів географічних спеціальностей.

Мета статті полягає у дослідженні питання формування академічної доброчесності, здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 106 «Географія», 014.07 Середня

освіта (Географія) та другого магістерського рівня 014.07 Середня освіта (Географія), як одного із найважливіших аспектів освітнього і наукового процесу, через аналіз загальної системи дотримання стандартів доброчесності Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про освіту» стаття 42 поняття академічної доброчесності трактується як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Конституційно уповноважено право людини на освіту, до того ж повна загальна та середня освіта є обов'язковою» [1]. Щодо вищої освіти, то вона є необов'язковою, але за Законом «Про вищу освіту» [2] кожний громадянин України має право здобувати її як в державних, так і в комунальних закладах вищої освіти на конкурсній основі відповідно до стандартів вищої освіти.

Законом чітко прописано можливість отримати якісну освіту, яка сформує висококваліфікованого конкурентноспроможного фахівця, відповідно до спеціальності та вимог як сучасного, так і майбутнього суспільного прогресу.

Кожний учасник освітнього процесу повинен дотримуватись правил і норм, не порушуючи академічну доброчесність.

Варто відмітити, що виокремленого Закону України «Про академічну доброчесність» ще не існує, але є Кодекс академічної доброчесності. У ньому відзначається, що «академічна доброчесність визнається засадничою цінністю, на якій мають ґрунтуватися стосунки в академічному середовищі» [8].

Як дотримуватись засад доброчесності науково-педагогічними працівникам та як сформувати стійкі навички академічної доброчесності у студентів має важливе значення не лише для процесу засвоєння опанування знань, але і для суспільно – економічного розвитку країни.

Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» було затверджено 23.02.2017 р. [13]. Ним було закріплено моральні принципи, норми та правила етичної поведінки, професійного спілкування осіб, що працюють та навчаються. Це Положення було розроблено на основі Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, Статуту «УжНУ», затверджених Конференцією трудового колективу 10 січня 2017 року [13].

Можна відмітити, що згідно Положення всі учасники наукового та освітнього процесу зобов'язані дотримуватися загальноновизнаних норм етики, моралі, поважати гідність осіб, які працюють та навчаються в «УжНУ», підтримувати систему демократичних відносин між представниками університетської спільноти, сприяти підвищенню морально-психологічного клімату в колективі, спрямовувати свої дії на зміцнення авторитету «УжНУ».

Також варто відмітити, в Ужгородському національному університеті дотримується принцип меритократії, а саме, оцінювання студентів винятково на підставі їх знань і вмінь.

Оцінка знань студентів географічного факультету ДВНЗ «УжНУ» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітніми програмами підготовки спеціальності 106 «Географія», 014.07 Середня освіта (Географія), та освітнього рівня "Магістр" спеціальність 014.07 "Середня освіта. Географія" ОП "Географія" здійснюється згідно «Положенням про організацію освітнього процесу в УжНУ» [14].

Критерії оцінювання як поточного, так і підсумкового контролю знань визначаються кафедрою. Студенти повідомлені і знають про контроль знань, про їх зміст, методику та організацію проведення. Формами контроль передбачається поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль.

У робочій навчальній програмі з кожної дисципліни наведені форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання. До прикладу, форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання з курсу "Біогеографія", викладач здійснює за кредитно-модульною системою: форми контролю: відвідування лекцій, практичних (семінарів); форми поточного контролю: усне опитування на практичних (семінарських) заняттях, перевірка практичних завдань, виконання самостійної роботи (реферат, презентація); форма модульного контролю: модульний (письмова робота); форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит [18].

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою. У робочих навчальних програмах дисциплін для модульного контролю відводиться найбільша кількість балів. Більш детально розписано розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти впродовж першого та другого модульного контролю у кожній робочій програмі.

На завершальному етапі вивчення дисципліни відбувається підсумковий контроль знань студентів географічних спеціальностей, форма проведення: залік, диференційований залік, екзамен, які регламентовані «Положенням про порядок та методику проведення семестрових екзаменів та заліків в УжНУ» [16].

Екзаменаційні білети, тести для проведення екзаменів затверджуються на засіданні кафедри. До підсумкового контролю знань допускаються студенти, що опанували дисципліну та виконали усі передбачені робочою навчальною програмою види робіт та завдань. Студенти можуть завжди ознайомитись із робочою навчальною програмою дисципліни на електронному сайті ДВНЗ «УжНУ».

Варто відмітити, що викладачами географічного факультету ДВНЗ «УжНУ» на першому занятті пояснюється здобувачам структура, зміст та календарний план вивчення дисципліни. Проговорюється графіки модульних, підсумкових контролів, вимоги до оцінювання знань. Модульні контрольні роботи проводяться згідну розкладу навчального процесу, екзамену та заліки – за затвердженням графіком екзаменаційної сесії. Викладач під час екзаменів, заліків об'єктивно оцінює рівень знань студентів.

У формі анкетування з'ясовується у здобувачів вищої освіти питання доступності інформації, матеріалів у процесі навчання та розуміння щодо критеріїв оцінювання заходів.

Ще одним акцентом, що передбачено «Положенням про оцінювання навчальних досягнень студентів в УжНУ» [15] це – за бажанням студента, підсумкова оцінка з дисципліни може відповідати рейтинговій, у разі складання здобувачем заліку чи екзамену та за результатом оцінки знань кінцевий бал може покращитись. Ліквідація академічної заборгованості з навчальної дисципліни дозволяється не більше двох разів. У межах кожної чи то основної, чи вибіркової, викладачами наголошується актуальність академічної доброчесності та відповідальності за її порушення, запобігання плагіату, дотримання норм авторського права. Але на нашу думку, було б доречним запровадити у освітні програми спеціальностей 106 «Географія», 014.07 Середня освіта (Географія), окремий курс «Академічна доброчесність», щоб більш детально донести до здобувачів вищої освіти сутність та значення академічної доброчесності.

Отже, щодо оцінювання знань здобувачів вищої освіти, то в ДВНЗ «УжНУ» дотримані принципи академічної доброчесності: верховенства права, законності, соціальної справедливості, науковості, професіоналізму, відкритості, які є і фундаментальними цінностями доброчесної людини: чесність, довіра, справедливість, відповідальність. Цих цінностей повинні дотримуватись всі учасники науково-освітнього процесу з дотриманням норм законодавства про академічну доброчесність, про авторське право.

Зі сторони викладачів: відкритість та доступність інформації, науково-методичний виклад матеріалу навчальної дисципліни, відповідальне, справедливе оцінювання знань студентів, втілення культури академічної доброчесності, що

забезпечить сталий розвиток університетської освіти, її подальшого вдосконалення і буде прикладом для студентів – майбутніх спеціалістів діяти в межах цих постулатів.

А зі сторони здобувачів вищої освіти географічних спеціальностей це опановування знань, самостійне виконання всіх передбачених навчальною програмою дисципліни завдань, посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Організація навчання здобувачів вищої освіти – географів ґрунтується на взаємоповазі між студентом і викладачем, реалізації вільного вибору дисциплін, тематики рефератів, курсових і кваліфікаційних робіт, напрямку наукових досліджень.

Варто відмітити, що впродовж навчання здобувачі географічних спеціальностей виконують самостійні роботи: написання есе, студентських статей, курсові проекти, звіти практик, кваліфікаційних робіт. І тут важливо звернути увагу на академічну доброчесність у контексті запобігання плагіату. На географічному факультеті здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 106 «Географія», 014.07 Середня освіта (Географія) та другого магістерського рівня 014.07 Середня освіта (Географія) пропагується академічна доброчесність та пояснюється небезпека плагіату, порушення законодавства щодо авторського права шляхом не посилання на джерела використаної інформації при написанні рефератів, курсових, кваліфікаційних, наукових робіт.

Перевірка на оригінальність кваліфікаційних робіт бакалавра, магістра географії, проводиться Сервісом перевірки на плагіат програмою Unischek [17]. А результати перевірки кваліфікаційних робіт оприлюднюються і на їх підставі приймається рішення про допуск роботи до захисту. Усі подані на захист кваліфікаційні роботи географів успішно пройшли перевірку на академічну доброчесність.

Викладачі географічного факультету, доносять до здобувачів впродовж їх навчання, небезпечні наслідки порушення академічної доброчесності. А при викладанні навчальних дисциплін у рамках першої вступної лекції обговорюється поняття академічної доброчесності. Студенти географічного факультету ознайомлені із «Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «УжНУ». Варто відмітити, що у УжНУ проводяться заходи, ціллю яких є формування академічної культури, доброчесності, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі.

Так студенти географічного факультету проходили онлайн курс «Академічна доброчесність в університеті» на платформі ВУМ, опанували розуміння академічної доброчесності та отримали Сертифікати здобувачів про проходження курсу.

Також приймають участь у лекція-дискусіях, круглих столах, тренінгах та інших заходах, що проводяться в УжНУ, щодо академічної доброчесності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Згідно проведеного дослідження можна відмітити, що спільна поєднана праця всіх учасників науково-освітнього процесу в ДВНЗ «УжНУ» сприяє кращому базису та перспективі впровадження засад академічної доброчесності науково-освітньому процесі та у подальшій практичній роботі, сьогоденних студентів, а в майбутньому спеціалістів-географів. Внаслідок системних напрацювань, які мають місце у ДВНЗ «УжНУ», пояснення необхідності та важливості застосування академічної доброчесності, формується загальний світогляд моральності академічної культури у студентів географів, здобувачів вищої освіти.

Попри те варто зауважити, що для кращого засвоєння та реалізації академічної доброчесності було б доречним запровадження курсу «Академічна доброчесність», як основна навчальна дисципліна, для формування якісних знань, умінь та використання в їх у подальшій професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР). № 38–39. 2017. 380 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики» за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. К. : Таксон, 2016. 234 с.
4. Академічна доброчесність: виклики сучасності / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава, 2019. 171 с.
5. Батечко Н., Дурдас А.. Академічна доброчесність в контексті європейських практик: досвід Франції. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2019. № 3. С. 88–94. URL: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.3.8894>
6. Гужва, О.О. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». 2012. URL: <http://library.kubg.edu.ua/images/stories/>
7. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії Спеціальний випуск «Університетська автономія». 2008. С. 93–102.
8. Кодекс академічної доброчесності національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : веб сайт. URL: <http://surl.li/arbul> (дата звернення: 13.11.2021).
9. Маслоva Н.Г. Академічна свобода та академічна відповідальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. 43. № 1. С. 72–76.

10. Недогібченко Є. Академічна доброчесність: складові елементи. Захист прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 6. С. 13–21. URL: http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/6_2017/3.pdf
11. Освітня програма спеціальності 106 "Географія" (оновлена, березень 2021 року). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/36660>
12. Освітньо-професійна програма 014.07 середня освіта (географія). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/35401>
13. Положення про академічну доброчесність в Ужгородському національному університеті. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>
14. Положенням про організацію освітнього процесу в УжНУ. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357>
15. Положенням про оцінювання навчальних досягнень студентів в УжНУ. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5330>
16. Положення про порядок та методику проведення семестрових екзаменів та заліків в УжНУ. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5952>
17. Програми Unichес Сервіс перевірки на плагіат. URL: <https://unicheck.com/uk-ua>
18. Робоча програма навчальної дисципліни Біогеографія. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/28492>
19. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. 2017. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930>
20. Сопова Д.. Академічна доброчесність у системі підготовки майбутніх вчителів. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2019. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2018.3-4.5256>
21. Сорока Н. І. Плагіат як один із видів порушення авторських прав: європейський досвід. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 4. С. 9–23.